

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розкрито проблему формування екологічної свідомості учнівської молоді та суть поняття “педагогічні технології”, проаналізовано компоненти педагогічних технологій і сукупність методів, необхідних для виховання екологічної свідомості особистості.

Ключові слова: педагогічні технології, свідомість, екологічна свідомість.

Аналіз екологічної ситуації на нашій планеті свідчить про те, що нинішня криза охопила сфери мислення людини, її екологічну свідомість і практичну діяльність. Глобальне знищення природи – це лише побічний результат згубної діяльності суспільства. Сутність сучасної екологічної кризи полягає не лише у відокремленні людини від природи і в конфлікті з нею, а в нашому нерозумінні або впертому небажанні досягнути, що людство може вижити, лише усвідомлюючи себе невід’ємною частиною природи. Щоб навести лад у головах людей щодо розуміння проблем довкілля, законів існування та гармонійного розвитку людини у біосфері, необхідна чітка система відповідної освіти. Саме освіта, спираючись на культуру, формує основу духовності та моральності людини. Освічена особистість здатна зрозуміти сутність створеного людством, оцінити наслідки, вибрати варіанти виходу з несприятливої ситуації.

Особливості людської діяльності породжують сучасні кризи у відносинах людини та природи, враховуючи те, що саме вони створюють головні передумови для реформування освітньої галузі. Діяльність суспільства має свідомий, доцільний характер, і її особливості зумовлені значною мірою специфічними рисами свідомості.

Свідомість – вища властива людині форма узагальненого відображення об’єктивних стійких властивостей і закономірностей навколишнього світу, формування у людини внутрішньої моделі зовнішнього світу, внаслідок чого досягається пізнання та перетворення навколишньої дійсності.

Проте для розуміння складності та багатовимірності цього феномену корисно навести й інші його тлумачення.

Свідомість – це людська здатність до відтворення дійсності в мисленні, психічна діяльність з відображення дійсності.

Свідомість – це стан людини при повному розумі та пам’яті, здатність усвідомлювати свої вчинки.

Свідомість – це думки, почуття, розуміння чого-небудь.

Свідомість є здатністю розбиратися в оточенні, відповідально ставитися до того, що відбувається. Це визначення характеризує свідомість як критерій адекватності поведінки і як деяку стійкість властивих людині здібностей [1].

Поряд із традиційними формами суспільної свідомості (релігійною, моральною, естетичною, філософською, правовою, політичною та науковою) виділяють також і таку її сучасну форму, як екологічна свідомість.

Феномен екологічного знання у молоді виникає як результат потреб у суспільстві змінювати оточення з метою збереження та розвитку органічної єдності між суспільством і природою [2].

Однією з головних умов успішного та результативного екологічного виховання учнівської молоді є необхідність використання в комплексному підході педагогічних технологій для формування екологічної свідомості учнів.

Засоби вирішення проблеми формування екологічної свідомості у суспільстві учнівської молоді необхідно шукати в ідеях, що були представлені у працях вітчизняних учених.

Значний внесок у розвиток теоретичних основ етичного виховання, яке містило елементи екологічної освіти і виховання, зробили видатні педагоги Я.А. Коменський, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський та ін.

Теоретико-методологічні основи формування екологічного суспільства закладені в працях В.У. Вернадського, М.М. Моїсеєва, А.Д. Урсуля.

Соціально-педагогічний аналіз проблем відносин людини з навколишнім середовищем здійснено такими авторами, як: Г.О. Бачинський, В.Р. Бганда-Церера, Б.М. Бессонов, А. М. Єрмоленко, М.М. Кисельов, В.В. Лисенкова, В.О. Лозовий, В.О. Лось, В. Хесле. Проблему екологічної свідомості розглянуто також у рамках екологічної психології (В.О. Скребець) [2].

Мета статті – теоретично обґрунтувати та проаналізувати педагогічні технології у формуванні екологічної свідомості учнівської молоді.

У 70-ті рр. журнал “Советская педагогика” неодноразово публікував статті з проблем педагогічної технології. Це праці Т.А. Ільїної, А.І. Космодем'янської, М.В. Кларина, І.Я. Лернера.

У цей час у вітчизняну педагогічну науку й освіту міцно ввійшло поняття “педагогічна технологія” (“освітня технологія”). У його розумінні та вживанні існують великі розбіжності серед учених і практиків.

Педагогічна технологія – це змістовна техніка реалізації навчального процесу.

В освітній практиці поняття “педагогічна технологія” використовується на трьох ієрархічно супідрядних рівнях:

1. Загальнопедагогічна (загальнодидактична, загальновиховна) педагогічна технологія характеризує цілісний освітній процес у цьому регіоні, навчальному закладі, на певному етапі навчання. Тут педагогічна технологія розглядається як синонім педагогічної системи: у неї включається сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання, алгоритм діяльності суб'єктів і об'єктів процесу.

2. Спеціальнометодична (предметна) педагогічна технологія (“спеціальна методика”) – сукупність методів і засобів для реалізації визначеного змісту навчання та виховання в рамках одного предмета, класу, май-

стерні вчителя (методика викладання предметів, методика компенсального навчання, методика роботи вчителя, вихователя).

3. Локальна педагогічна технологія являє собою технологію окремих частин навчально-виховного процесу, рішення окремих дидактичних і виховних завдань (технологія окремих видів діяльності, формування понять, виховання окремих особистісних якостей, технологія уроку, засвоєння нових знань, технологія повторення і контролю матеріалу, технологія самостійної роботи тощо).

Існуючі на сьогодні педагогічні технології відрізняються одна від одної принципами, особливостями засобів і способів організації навчального матеріалу та навчального процесу, а також акцентом на певні компоненти методичної системи навчання. Виділимо основні з них.

Предметно-орієнтовані технології – побудовані на основі дидактичного вдосконалення і реконструювання навчального матеріалу. У модульно-рейтинговій технології основний акцент зроблено на види та структурі модульних програм (укрупнення блоків теоретичного матеріалу із поступовим перетворенням циклів пізнання в цикли діяльності), рейтингові шкали оцінювання засвоєння. У технологіях “Екологія і діалектика” і “Діалог культур” – на переконструювання змісту освіти в напрямках діалектизації, культурологізації й інтеграції.

У технологіях диференційованого навчання і пов’язаних із ним групових технологій основний акцент зроблено на диференціації постановки цілей навчання, на груповому навчанні і його різних формах, що забезпечують спеціалізацію навчального процесу для різних груп учнів.

У технологіях розвивального навчання дитині відводиться роль самостійного суб’єкта, який взаємодіє з навколишнім середовищем. Ця взаємодія включає всі етапи діяльності, кожний з яких робить свій специфічний внесок у розвиток особистості. Важливим при цьому є мотиваційний етап, за способом організації якого виділяються підгрупи технологій розвивального навчання, що спираються на пізнавальний інтерес, індивідуальний досвід особистості, творчі потреби, потреби самовдосконалення. До цієї самої групи можна віднести так звані природовідповідні технології (виховання грамотності, саморозвитку) – їхня основна ідея полягає в опорі на закладені в дитині сили розвитку, що можуть не реалізуватися, якщо не буде підготовленого середовища, і при створенні цього середовища необхідно враховувати, насамперед, сенситивність – найвищу сприйнятливність до тих або інших зовнішніх явищ.

У технологіях, заснованих на колективному способі навчання, воно здійснюється шляхом спілкування в динамічних парах, коли кожний учить кожного, особлива увага звертається на варіанти організації робочих місць учнів і використання при цьому засобів навчання.

До педагогічних технологій на основі особистісної орієнтації навчального процесу відносять технологію розвивального навчання, педагогіку співробітництва, технологію індивідуалізації навчання; на основі активізації й інтенсифікації діяльності учнів – ігрові технології, проблемне навчан-

ня, програмоване навчання, використання схемних і знакових моделей навчального матеріалу, комп'ютерні (нові інформаційні) технології. Останні з використанням для пред'явлення інформації мов програмування транслюють її на машинну мову [3].

Думки про технологізацію освіти висловлював ще Я.А. Коменський. Він виділив вміння правильно визначати мету, обирати засоби її досягнення та формувати правила користування цими засобами. Елементи технологічного підходу можна знайти і в працях більшості видатних іноземних та вітчизняних педагогів, таких як: А. Дистервег, А.С. Макаренко, Й.Г. Песталоцці, В.О. Сухомлинський, Л.М. Толстой та ін.

У практиці виховання екологічної свідомості особистості С.Д. Дерябо, В.О. Ясвін пропонують використовувати такі методи: екологічної лабілізації, (від лат. *labiliz* – нестійкість) – недоцільності традиційних технологій екологічної діяльності; екологічних асоціацій (від лат. *associatio* – поєднання) – встановлення зв'язку між природними образами; художньої репрезентації природних об'єктів (від англ. *representation* – представляти) – відображення природних об'єктів у творах мистецтва; екологічної ідентифікації (від лат. *identificare* – ототожнення) – порівняння людини з певним природним об'єктом; екологічних експектацій (від англ. *expectation* – чекання) – психологічного навіювання на зустріч із природою; екологічної емпатії (від грец. *empathia* – співчуття) – співчуття природному об'єктові; екологічної рефлексії (від лат. *reflexio* – відбиття) – погляд на свої екологічні дії збоку; екологічної ритуалізації (від англ. *ritual* – обряд) – організації екологічних обрядів; екологічної турботи [3].

Процес становлення екологічної свідомості учнівської молоді надзвичайно складний і проходить у декілька етапів, коли процеси сприйняття, переживання та поведінки дитини функціонально інтегруються у психічні стани, а ті, відповідно, перетворюються у структурні компоненти свідомості. Цей процес тривалий у часі, залежить від багатьох чинників. Тому виникає необхідність у визначенні комплексу педагогічних умов, які забезпечують процес ефективного формування екологічної свідомості учнів. Головною умовою є підпорядкування досліджуваного процесу меті особистісного розвитку вихованців, що включає задоволення інтелектуальних, творчих, художньо-естетичних, морально-психологічних, гігієнічних потреб особистості, забезпечення відповідного ним доцільного стилю діяльності та поведінки у довкіллі. До супідрядних педагогічних умов ми відносимо такі:

- відповідність процесу формування екологічної свідомості віковим психологічним особливостям розвитку особистості учнів;
- стимулювання розвитку суб'єктивного ставлення молоді до природи через актуалізацію ціннісного змісту екологічних знань та ціннісних орієнтацій у природоохоронній, дослідницькій та пізнавальній діяльності учнів у довкіллі;
- створення екологічно розвивального середовища у загальноосвітньому навчальному закладі, яке сприяє розвитку емоційно-ціннісної

сфери особистості, формуванню позитивної мотивації до екологічно правильної поведінки і діяльності у довкіллі.

Висновки. Аналізуючи теоретичний аспект формування екологічної свідомості в учнівської молоді за допомогою педагогічних технологій, можна зробити висновок, що специфіка педагогічної технології полягає в тому, що побудований на її основі педагогічний процес повинен гарантувати досягнення поставлених цілей. Друга характерна риса технології полягає в структуруванні (алгоритмізації) процесу взаємодії викладача й учнів.

Таким чином, педагогічна технологія є тим педагогічним феноменом, що зосереджує в собі можливість вирішення багатьох завдань, а найбільш суттєве – може допомогти в особистісному вдосконаленні самої особистості, формуванні в неї таких якостей, як: толерантність, щирість, креативність.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1987. – 373 с.
2. Качинська Л.Л. Виховний процес у сучасній школі / Л.Л. Качинська. – Рівне, 1999. – 245 с.
3. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології / А.С. Нісімчук. – К., 2000. – 368 с.
4. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах : монографія / Г.П. Пустовіт. – К. ; Луганськ : Альма-матер, 2004. – 540 с.

Федоренко Д.А. Педагогические технологии в формировании экологического сознания школьников

В статье раскрыты проблемы формирования экологического сознания школьников и суть понятия “педагогические технологии”; проанализированы компоненты педагогических технологий и совокупность методов, необходимых для воспитания экологического сознания личности.

Ключевые слова: педагогические технологии, сознание, экологическое сознание.

Fedorenko D. Educational technology in the formation of ecological consciousness of students

In the article the problems of formation of ecological consciousness of students. Essence concept of educational technology. Analyzed the components of educational technology. Analyzed a set of methods needed for the education of environmental consciousness of the individual.

Key words: educational technology, consciousness, environmental consciousness.